

Cei 35 de ani de democrație în România, văzuți de diaspora: „Partidele mari încă nu au o responsabilitate asumată față de electorat“ | ANALIZĂ

Remus Florescu, Ana-Maria Șchiopu, Dana Coțovanu

Cu toate că România a bifat niște borne importante de când ne-am dobândit democrația, precum aderarea la UE și la NATO, diferența dintre noi și țările din Vest încă este făcută de atitudinea partidelor care nu își respectă nici măcar votanții.

Promisiunile electorale nu se mai îndeplinesc și asta face ca țara să bată pasul pe loc FOTO Unsplash

Această atitudine duce la multe minusuri pe care România le are în comparație cu Europa Occidentală, însă, măcar acum, la 35 de ani de la dispariția regimului comunist, ne putem uita în spate și putem observa drumul lung pe care țara noastră l-a parcurs și schimbările în bine pe care le-a concretizat.

Despre aceste lucruri au vorbit mai mulți români plecați de ani buni peste hotare, care se poziționează la vârful domeniilor în care activează. Așadar, la întrebările „Weekend Adevărul“ au răspuns antropologul **Monica Heintz** (specializată în antropologie socială, cu numeroase studii, printre care un master la Oxford și doctoratul obținut la Cambridge, în prezent lector la Universitatea Paris X Nanterre), **Diaspora Civică Berlin**, prin vocea Ioanei Dragoș, vicepreședinte (o organizație care promovează cultura românească, drepturile cetățenești și dialogul cu instituțiile publice din România și Germania), fizicianul **Cristian Presură** (specializat în domeniul senzorilor medicali. Împreună cu echipa sa din Olanda, a inventat și introdus pe piață primul ceas capabil să măsoare pulsul sportivilor numai pe baza senzorilor optici), economistul **Sebastian Buhai** (Cercetător științific asociat la Swedish Institute for Social Research (SOFI) al Universității din Stockholm și cercetător științific invitat la Centre pour la Recherche Économique et ses Applications în Paris), **Liviu Aron** (neurobiolog și genetician, în prezent cercetător la Facultatea de Medicină a Universității Harvard din Boston), medicul **Radu Lupescu** (președintele Asociației medicilor din clinica Rhéna din Strasbourg. A fost decorat de președintele Franței, Emmanuel Macron, cu Ordinul Național al Meritului).

„Weekend Adevărul“: În ce stadiu al democrației și al oportunităților era România când ați plecat din țară? Mi-ar plăcea să putem face o comparație între situația actuală și cea de la momentul plecării dumneavoastră.

Monica Heintz: Când am plecat prima oară în 1992, România vota încă majoritar pentru partide ex-comuniste și speranțele se îndreptau doar spre pentru un comunism cu fața umană. România trecuse printr-o serie de mineriade care destabilizau noua democrație și nimic nu garanta ireversibilitatea schimbărilor din decembrie 1989. Comparativ, astăzi democrația are o istorie de peste 35 de ani și schimbările politice electorale ciclice nu par să mai poată afecta apartenența la Uniunea Europeană și la valorile de democrație și libertate.

Cristian Presură: Am plecat în anul 1997, când România era deja o democrație, deși cu unele mecanisme slăbite. Viitorul era pe atunci nesigur, se vorbea de linia de demarcație Huntington, ce urma să separe țările catolice și cele ortodoxe, numai primele putându-se alătura clubului select început în Europa de Vest. Nu pot spune despre oportunități; la vremea aceea, prioritatea mea era studiul fizicii, căruia îi dedicam cea mai mare parte a timpului meu. În 1997 am plecat cu o bursă de studiu în Olanda și am rămas acolo la doctorat.

DCB: Suntem un grup divers, unii colegi au plecat acum 10, 15 ani, alții mai recent, ceea ce ne unește este impulsul civic pornit de incendiul de la Colectiv. Această motivație la scară largă de a schimba ceva în politica din România este principala diferență între atunci și acum. Colectiv a mișcat ceva profund în noi și imediat după, dar și în 2017, cu OUG 13, ne-am organizat și am luptat împotriva statu quo-ului. Atunci eram parte dintr-o mișcare mai mare, dar acum ne este greu să găsim oameni motivați să facă ceva pentru democrația din România. Dacă ne gândim la aceeași perioadă de timp, 10 ani, oportunitățile nu s-au schimbat foarte mult. Ce era posibil și aici și acasă, să lucrezi într-o corporație, de exemplu, este și acum posibil. Ce nu era posibil, să trăiești din cercetare, artă, civism, este în continuare posibil aici și imposibil în România.

Liviu Aron: Când am plecat, în 1998, România se afla într-un stadiu de tranziție către democrație și economia de piață. Per ansamblu, cred că lucrurile s-au îmbunătățit de atunci. Imaginea României s-a ameliorat semnificativ în ultimii 25 de ani. Când am plecat, am fost printre puținii care au primit viza pentru a studia în străinătate. Acum, mulți liceeni sau studenți au oportunități de a studia peste hotare. Sistemul universitar din România s-a îmbunătățit și el, și cred că acum mulți olimpici aleg să rămână în țară pentru că li se oferă o educație la nivel european/internațional.

Radu Lupescu: Am plecat în 1991, deci într-un stadiu foarte timpuriu, incipient al democrației noastre, ca să spunem așa. Era vremea minerilor în București, vremea lui Iliescu și a democrației originale... Este clar că România a avut o evoluție în direcția bună, și chiar dacă ne-am fi așteptat la mai mult, la mai bine, trebuie să recunoaștem că România a parcurs un drum extraordinar.

Sebastian Buhai: Sunt plecat din țară de mai bine de un sfert de secol, imediat după terminarea liceului la Cluj în 1998, inițial „ademenit“ de olandezi cu bursă completă și o ofertă academică greu de refuzat în general, pentru studii universitare la – atunci – noua unitate de elită a Universității din Utrecht. La ora aceea, România era încă adânc în negură, din multiple perspective; în particular, nu începuseră nici măcar negocierile oficiale pentru integrarea în UE. Îmi amintesc bine, să dau doar un exemplu, că pur și simplu faptul că nu eram cetățean al UE mi-a creat o serie de probleme administrative și de deplasare în interiorul/exteriorul UE, deși în tot acest timp dinaintea aderării, în 2007, am fost legitimat ca student, masterand sau doctorand la instituții academice de top mondial din Olanda, Anglia sau Danemarca. Evident, multe s-au schimbat în bine din momentul aderării la UE încoace, chiar dacă unii minimizează mai mult sau mai puțin voluntar importanța acelui moment pentru România și cetățenii săi. Găsesc însă că ar fi mai relevant să trec în revistă ce mi se pare că nu s-a schimbat mai deloc în România de atunci, în pofida faptului că între timp am aderat la NATO și UE, că am mai învățat (vrând-nevrând) unele și altele și de la alții etc.: am rămas tot la coada Europei, tot în eterna „tranziție“ către ceva... neprecizat, suntem conduși tot de incerti, înapți și inepti (eufemistic vorbind), avem aceeași infrastructură publică demodată, imatură, categoric neadaptată unei administrări/guvernări de secol XXI și – poate cel mai grav – afixăm aceleași apatie, ignoranță, toleranță față de toate aceste rele și bebele, ceea ce nu doar că ne ține pe loc, dar ne trage bine înapoi.

„Weekend Adevărul“: Cum vedeți situația politică a României, la 35 de ani după ce ne-am câștigat dreptul la democrație, în comparație cu cea a țării în care locuiți?

Monica Heintz: Anul 2024 a fost particular în Franța și marcat de instabilitate: în urma alegerilor europene din iunie, în care extrema dreaptă a afișat un scor uluitor, parlamentul și senatul au fost dizolvate și au avut loc noi alegeri al căror rezultat, chiar dacă relativ pozitiv pentru democrație, a dus la o coaliție fragilă și la un guvern de dreapta contestat și de dreapta extremă, și de stânga. Situația în România este ceva mai fericită.

Cristian Presură: Cred că situațiile politice din cele două țări, România și Olanda, sunt determinate în primul rând de situațiile culturale și economice. Olanda este țara „polderelor“; oamenii se consultă extensiv înainte să ia decizii, iar apoi se țin de acele decizii. Asta se vede în diversitatea din parlament, unde nu există o limită de prag. O coaliție de guvernământ este greu de făcut; negocierile durează și peste o jumătate de an. Odată însă ce liniile de politică comună sunt trasate în cele mai mici detalii, șansa este mare ca acel guvern, chiar construit cu greutate, să reziste ani buni.

Situația economică bună a Olandei își spune și ea cuvântul; presiunea politicului astăzi este pe programele emigrației și mai puțin pe problemele mult mai grele de rezolvat ale nevoilor de bază ale unei societăți: muncă, sănătate, educație. Acestea merg în mare parte de la sine, fără intervenția politicului.

DCB: Situațiile politice din Germania și din România s-au aliniat în ultimii ani. Fiecare țară se confruntă cu probleme similare și nu simțim că Germania excelează în comparație cu România. Vorbim cu colegii noștri unguri, polonezi sau turci, observăm că România încă stă bine în comparație cu țările lor. Germania are însă un simț civic integrat în sistemul educațional, care se vede și se simte când e vorba de responsabilitățile unui cetățean, de la vot până la cultura protestelor. Istoria de asemenea este reprezentată și discutată din școală până la muzee. Se simte nevoia de a proteja democrația și libertățile cetățenilor, și pare uneori că exista o fundație mai solidă aici.

Liviu Aron: Nu cunosc în detaliu situația politică actuală din România. Citesc presa internațională și adesea analize obiective ale situației politice românești. Merg acasă o dată pe an, deci am ocazia de a discuta cu familia și prietenii. Din ce am putut vedea, începem să avem, încet-încet, o clasă politică în țară. Spre deosebire de Franța, Marea Britanie sau Germania, și chiar SUA, România nu a avut o clasă politică educată în centre de prestigiu în științe politice. Am început de la zero în 1990. Deci, va dura ceva timp până vom avea tradiții și norme politice. Pe de altă parte, în multe țări, există o răscoală față de clasele politice („the establishment”) și de politicile globale. Există un protest la adresa elitelor în general – elite politice, academice, chiar și elitele culturale. Multe dintre aspectele globalizării nu au fost de folos claselor muncitoare și chiar claselor de mijloc, în multe țări. Companiile și corporațiile au mutat uzine, fabrici și locuri de muncă dintr-o țară în alta, maximizând profitul lor, dar afectând veniturile și calitatea de viață ale multor angajați/cetățeni. Așa că România, cu o clasă politică fără multe rădăcini și tradiții, ar putea avea un avantaj în climatul actual. Mulți politicieni și unele partide își vor putea adapta imaginea, prezentându-se ca anti-establishment și anti-elitiste. O mare problemă este dezinformarea care se răspândește „ca focul”. Împreună cu populismul, duc la pierderea încrederii în instituții, în experți, și vor afecta negativ sistemele democratice. O altă problemă în România sunt xenofobia și rasismul. Evident că SUA au și ele problemele lor, mai ales după alegerile din 5 noiembrie. Democrații nu au putut comunica efectiv despre situația economică și a migrației, și nu au oferit soluții reale. Democrații au pierdut și la nivel cultural – au vorbit excesiv despre studiile universitare ca singură soluție de a reuși în societate, ignorându-i pe cei care nu fac studii superioare. În același timp, aceleași efecte anti-globaliste, anti-elitiste, nativiste, izolaționiste se manifestă și în SUA ca în alte țări din UE. Două elemente noi: 1) Există multe inițiative de a sincroniza mesajul politic de dreapta/extrema dreaptă, astfel că aceleași idei sunt răspândite în SUA și UE. 2) În SUA, multe dintre platformele de social media (mai ales bloguri conservatoare, dar și Twitter/X, Truth Social, Gab, Parler) au devenit platforme de dreapta în ultimii ani, așa că ideile politice conservative, dar mai ales cele de extremă dreapta, s-au răspândit rapid în aceste noi spații.

Radu Lupescu: Este greu să comparăm Franța cu România, dar cred că țările noastre nu au fost niciodată atât de apropiate, pe de o parte, pe fondul creșterii influenței rețelelor sociale și al creșterii neîncrederii în mijloacele de comunicare în masă tradiționale; pe de altă parte, prin apariția unei opinii publice tot mai puternice în România.

Sebastian Buhai: Aș putea de fapt să fac o comparație României cu nu mai puțin de trei țări, din moment ce sunt centrat cu familia la Paris, în Franța, dar ajung frecvent pe perioade mai scurte în cadrul activităților mele academice și la Stockholm, în Suedia, precum și la Porto și Braga, în Portugalia. Din perspectiva organizării politice, Franța și Portugalia sunt mai similare României, având aceeași structură de republică semi-prezidențială, în timp ce Suedia este o monarhie constituțională funcționând ca democrație reprezentativă în sistem parlamentar. Cu toate aceste diferențe fundamentale, există câteva elemente comune ale acestor trei țări în materie de distribuție și dinamică a susținerii pentru diversele partide politice – caracteristice aproape întregii UE: creșterea susținerii pentru populiști în general, și de creșterea influenței partidelor de extremă dreapta, în particular. Asta are loc pe fondul radicalizării opiniei publice și al adâncirii discrepanței dintre programele reprezentanților politici tradiționali și electorale. (...) O consecință a acestei dinamici a alegerilor este că în toate aceste țări, coalițiile guvernamentale au rămas relativ plâpânde și incerte, în prezent cu partidele populiste de extremă dreapta (respectiv atât dreapta, cât și stânga, în Franța) lăsați cumva în opoziție, ceea ce posibil să le mărească susținerea și influența electorală până la viitoarele alegeri. În România avem de-a face cu o radicalizare a opiniei publice și, prin implicație, o creștere în influență a populismului, cu variantele sale extreme reprezentate de suveraniști și național-conservatori. Intuiția mea este că la noi influența extremei drepte este oarecum exagerată, cel puțin pe moment. Din păcate însă, nu implică doar o veste bună: la noi, partidele tradiționale sunt deja mult mai populiste – și mai rău, mult mai incompetente în general – decât partidele similare din țările amintite. Nu ai, de exemplu, cum să compari calitatea PSD-ului sau PNL-ului de la noi cu calitatea social-democrațiilor din PS sau respectiv a liberalilor conservatori din PSD, în Portugalia (la fel pentru partidele analoge de centru-dreapta și centru-stânga din Suedia sau Franța). Nu e vorba că nu ar exista probleme în partidele „clasice” din aceste țări – dimpotrivă, destule scandaluri, uneori asta cauzând într-o mare măsură respingerea lor de către o parte importantă a votanților – însă impresia mea este că în general există totuși în interiorul acelor partide istorice o anumită decență, o disciplină, o responsabilitate asumate față de electorat, care, din păcate, nu există în cazul partidelor mari din România.